

woud langzamerhand van buiten naar binnen gaande de vruchtbaarheid zal verhogen. In de tweede plaats kan men aannemen, dat de telkens voorkomende droge oostmoessons gepaard gaande met hevige nachtvorsten, die op het begroeide, vruchtbare gedeelte weinig invloed hebben, de voortgang van de plantengroei in het kraterdal tegenhouden. De pionier van de plantengroei is zonder

twijfel de *Anaphalis javanica*. Daarvan vindt men langs de rand van het bos oude en grote exemplaren, naarmate men meer naar de beek toegaat, daarentegen kleinere planten. Deze planten groeien uiterst langzaam, niet meer dan enkele centimeters per jaar. Zij blijven in leven,

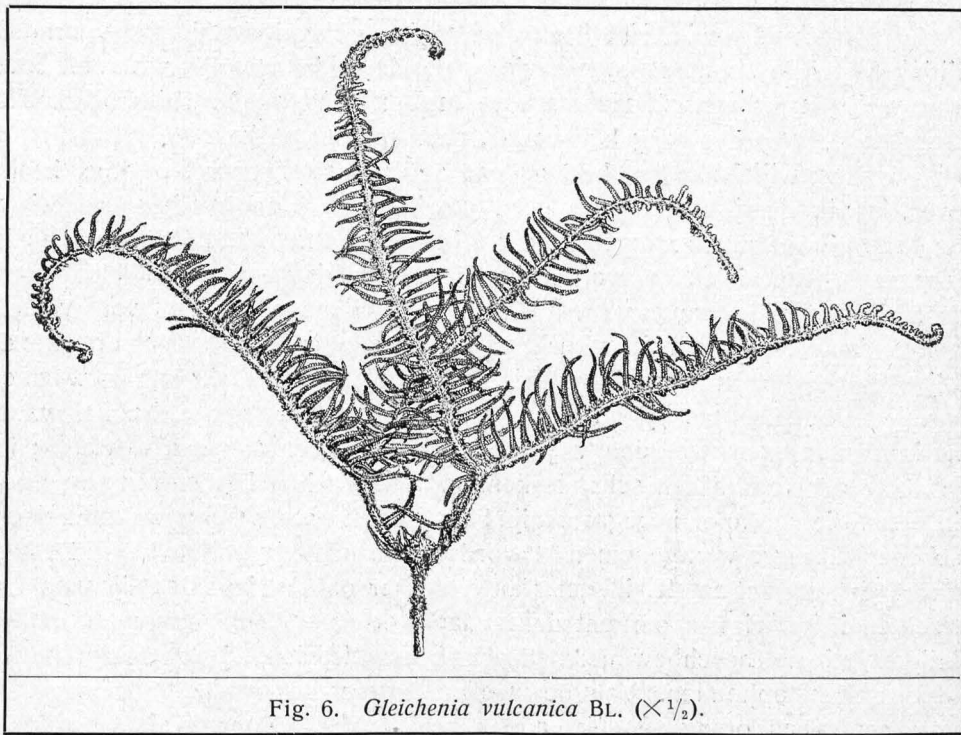

Fig. 6. *Gleichenia vulcanica* BL. ($\times \frac{1}{2}$).

wanneer er vocht genoeg in de bodem blijft, maar is de oostmoesson langdurig droog dan sterven ze weder af. Dat is bv. het geval geweest in 1914. Toen ik er in 1919 kwam, stonden nog vele van deze afgestorven planten verdroogd tussen jongere planten. Verleden jaar zijn echter deze nieuwe planten grotendeels weder door de droogte gedood. Een zelfde verschijnsel kan men ook op de Aloen-Aloen van de Gedé waarnemen. Wat ook de reden zij, dit kale kraterdal geeft een zeer biezonder landschappelijk schoon aan deze berg. De glooiende wanden met de grijze rand van *Anaphalis* tegen het donkergroene bos, dat in sommige tijden van het jaar door de ontwikkeling van rode, jonge bladeren prachtig gekleurd is, zijn een weelde voor het oog.

D. v. L.

EEN ONTMOETING MET EEN AAPMENSCH.

Eind 1916, toen mijn exploratie-tochten voor het onderzoek naar exploiteerbare bosschen in de residentie Palembang een aanvang namen, hoorde ik voor het eerst van Maleiers het een en ander omtrent het bestaan van den sedapa. De verschillende verhalen liepen te veel uit een, en ze klonken te fantastisch, om veel geloof te gaan hechten aan het bestaan van een nog onbekenden boschmensch. Maar toch hadden de verhalen voldoende indruk gemaakt om nog eens bij anderen om inlichtingen aan te kloppen.

Eenige maanden later (in 1917), na terugkeer in de kota Palembang, informeerde ik derhalve eens bij Maleische handelaren, die veel in de Oeloe kwamen, of die weer van derden wat gehoord hadden over het bestaan van den sedapa. De mij toen opgedischte verhalen omtrent den orang pèndèk waren ook alweer zeer verward, en leken geheel onaannemelijk. De inhoud van die berichten van Oeloenees en Palembanger was in het kort aldus:

De orang pèndèk bezit slechts één oog midden in het voorhoofd, loopt als een tijtjak tegen de boomen op, kan zich veranderen in een tijger, berooft 's nachts de schapen van wol om er een zitmatje van te maken, helpt verdwaalde rotanzoekers en brengt ze weer op den goeden weg huiswaarts, en meer dergelijke.

Mijn twijfel aan het bestaan van zoo'n boschmensch sloeg toen heelemaal in ongeloof over, en ik deed daarna ook geen moeite meer voor verdere nasporingen. Doch in het begin van het daaropvolgende jaar, tijdens een exploratie-tocht midden in de Semangoes (onderafd. Moesi Oeloe) volgde ik op zekeren dag een riviertje, dat pas gebandjird had, toen ineens mijn aandacht getrokken werd door afdrucken van voeten, welke groote gelijkenis met voetsporen van menschen vertoonden, maar er toch opvallend van verschilden. Bij nadere beschouwing ontdekte ik een groot en een klein spoor, waarschijnlijk afkomstig van een moeder met jong. De vreemde, maar toch aan afdrucken van menschenvoeten herinnerende sporen deden mij onmiddellijk denken aan den sedapa; ik maakte van de grootste der sporen een schetsteekening, welke echter bij een onverwachte onderdompeling in een rivier verloren is gegaan. Mijn belangstelling was weer gewekt. En dergelijke voetsporen schenen er meer waargenomen te worden, zoo had bijv. ook de Heer BREIKERS, dien ik eenige dagen daarop ontmoette, in dezelfde streek er ook gezien. Dadelijk wou ik meer inlichtingen trachten in te winnen omtrent den sedapa, en meende de betrouwbaarste te zullen kunnen krijgen bij de boschbewoners, de Koeboes, die zich bijna voortdurend in de uitgestrekte oerboschen ophouden. Van de meesten hunner vernam ik tot mijn verwondering, dat zij nog nooit een orang pèndèk hadden gezien. Het gehoor, gezicht en de reuk dier wezens zou zoo scherp zijn, dat zij bijna niet verrast konden worden! Maar drie Koeboes trof ik, die beweerden er wel gezien te hebben. Hun beschrijvingen klopten vrijwel met elkaar. Het lichaam moest behaard zijn, terwijl het hoofdhaar lang zou zijn, en in het gezicht hoektanden opvielen. De sedapa's gingen rechtop, en waren 1,50 à 1,60 M. lang.

Weer gingen eenige jaren voorbij, voor ik zelf weer iets zou waarnemen, maar in dien tusschentijd kreeg ik nog wel enkele verhalen over den sedapa te hooren. Zoo zou een Maleier van de doesoen Pangkalan Balai (onderafd. Banjoeasin en Koeboestreken) een moederdier met een pas geboren jong in het bosch hebben gevonden, welke beide dood waren. Pogingen om de vondst naar de kampong te brengen faalden, daar de ontbinding reeds te ver gevorderd was. De Maleier stierf den volgenden dag, wat in verband gebracht werd met de aanraking van den sedapa. Verder zou eens een aantal Maleiers nabij de doesoen Sebalik, in dezelfde onderafdeeling gelegen, met prauwtjes een sedapa, die zich te water bevond, omringd hebben. Het dier heeft echter kunnen ontkomen, door te duiken en een heel eind verder weer boven te komen en snel weg te zwemmen.

In October 1923 reisde ik in die onderafdeeling, en vertoefde op het eiland Poeloe Rimau, dat voor het grootste gedeelte in erfpacht is afgestaan aan den Heer G. FISCHER. Eenige dagen lang trachtte ik des morgens vroeg en ook in den namiddag in het door genoemden heer opengelegde gedeelte van het eiland een hert of varken machtig te worden. Maar de moeite daaraan besteed, werd niet beloond, niettegenstaande sporen overvloedig aanwezig waren.

Ten slotte wilde ik nog een laatste poging wagen, en stelde mij verdekt op om het wild af te wachten. Ik begaf mij daartoe naar een der uithoeken van het terrein, een half uur gaans ongeveer, waarbij ik meestal in gebogen houding moest gaan en zoo nu en dan door struiken kruipen. Na een uur wachten had ik nog niets gezien. Toevallig keek ik eens links, en bespeurde toen eenige beweging in een niet al te grooten, alleenstaanden boom. Het was intusschen al tijd geworden om op te breken, daar de weg na zonsondergang door dergelijk terrein niet aan te bevelen was. Doch nieuwsgierigheid bewoog me, om nog eerst eens te gaan zien, waardoor die beweging veroorzaakt werd. Welk beest er in dien boom zou kunnen zitten!

Het eerste vluchtig onderzoek had geen resultaat. Maar na nog een wandeling om den boom ontdekte ik een donker behaard wezen, dat op een tak met den voorkant van het lichaam dicht tegen den boom gedrukt stond. Het leek wel, of het zodoende zich beter verscholen wist, en ontdekking dacht te voorkomen.

Dat moest wel een sedapa zijn! Jagers zullen allicht begrijpen, dat ik mij door deze ontdekking eenigszins opgewonden gevoelde. In het begin deed ik niets dan staren en kijken naar het beest, dat daar eenige meters boven mij zonder zich te bewegen tegen den boom gedrukt bleef staan. Terwijl ik mijn geweer steeds tot schieten gereed hield, trachtte ik door roepen de aandacht te trekken, doch de sedapa bewoog zich niet. Wat te doen? Hulp halen om het beest met anderen gezamenlijk te vangen, was uitgesloten. En daar de tijd drong, was ik wel verplicht tot handelen over te gaan. Ik probeerde het met trappen tegen den boom, doch ook toen geen resultaat. Ik lei het geweer op den grond, en zou een poging wagen het dier te benaderen. Pas was ik een meter of anderhalf den boom in geklommen, of er kwam beweging in het lichaam boven me. Het wezen verwijderde zich iets van den stam, boog zich zijwaarts, zoodat ik toen het hoofdhaar, het voorhoofd en een paar oogen kon zien, welke naar me keken. Waren de bewegingen eerst langzaam en voorzichtig, zoodra echter had de sedapa mij gezien of er kwam verandering in de heele situatie. Hij werd nu zenuwachtig, en kwam geheel en al in beweging. Om beter te kunnen waarnemen, liet ik me weer op den grond zakken.

Ook van voren was de sedapa behaard; de kleur was daar wat lichter dan op den rug. Het zeer donkere hoofdhaar reikte tot beneden de schouderbladen, ja bijna tot het middel. Het was vrij rijkelijk ontwikkeld, en niet bijzonder verward. Het hoofdscheen wat spits toe te loopen dan bij den mensch; het bruinetint gezicht was bijna niet behaard, terwijl het voorhoofd eerder hoog dan laag genoemd moet worden. De wenkbrauwen hadden dezelfde kleur als het hoofdhaar, en waren zeer krachtig ontwikkeld. De oogen deden heel gewoon aan, waren donker van tint, zeer beweeglijk, en hadden veel weg van het menschelijke oog. De neus was breed met vrij groote neusvleugels, doch geenszins onsierlijk, en deed wel denken aan een kafferneus. De lippen waren heel gewoon, doch de mond was breed, hetgeen bijzonder opviel, wanneer die openging. De hoektanden, welke bij de zenuwachtige trekkingen van den mond nu en dan duidelijk te zien waren, schenen me nogal groot toe, in elk geval waren ze sterker ontwikkeld dan bij den mensch. De snijtanden waren regelmatig. De kleur van de tanden was geelachtig wit. De kin was eenigszins teruggetrokken. Even kreeg ik bij een vlugge beweging het rechteroor te zien, dat precies op een klein menschelijk oor geleek. De handen waren aan den bovenkant licht behaard. De armen reikten in staande houding tot even boven de knie, waren dus lang, doch de beenen leken me kort. De voeten heb ik niet goed gezien, wel de teenen, die zeer gewoon gevormd waren. Dit exemplaar was van het vrouwelijk geslacht. Het mat ongeveer anderhalve meter.

Het gelaat had in het geheel geen terugstootende of leelijke uitdrukking, niets aapachtigs ook, ofschoon de zenuwachtige en vlugge bewegingen van oogen en mond veel geleken op die van een angstigen aap. Ik heb de sedapa even kalm en geruststellend toegesproken, zooals men dat wel eens doet tegen een hond of een paard, dat geschrokken is, maar dat hielp niet veel. Toen ik het geweer op haar richtte, hoorde ik een klagend „hoe hoe”, welk geluid onmiddellijk in het niet ver verwijderde bosch met dezelfde tonen beantwoord werd.

Ik lei het geweer weer neer, krom nogmaals in den boom, en had al bijna den ondersten tak bereikt, toen de sedapa vlug naar het einde van den sterk doorbuigenden tak liep, aan het uiterste eind ervan ging hangen en zich daarna op den grond liet vallen van een hoogte van zeker drie meter. Snel liet ik me weer naar beneden glijden, doch eer ik het geweer aangelegd had, was het dier zeker dertig meter van mij verwijderd, en bleef snel loopen onder het uitstooten van een sissend geluid. En nu zullen velen mij wellicht kinderachtig vinden, als zij vernemen, dat ik, toen ik over mijn geweerloop heen de fladderende haren zag, niet afgetrokken heb. Ik kreeg plotseling het gevoel of ik een moord zou begaan. Ik legde nog een keer aan, maar ook toen ontbrak me de moed. Ik kreeg wel den indruk, dat de voet breed en kort was, maar dat de sedapa met de hielen naar voren gericht zou loopen, is beslist onwaar.

Aanvankelijk had ik niet eerder willen schrijven over de sedapa, dan wanneer ik er een exemplaar van bemachtigd zou hebben, maar met het oog op mijn vervroegd vertrek naar Europa, is er voor mij voorloopig toch geen mogelijkheid om nauwkeuriger gegevens te verkrijgen. Wellicht is een ander, die genoemde streken bereist, gelukkiger dan ik geweest ben en kan door het bemachtigen van een exemplaar het onomstootelijk bewijs van het bestaan van den sedapa leveren.

J. VAN HERWAARDEN.

OVER EENIGE BEKENDE JAVAANSCH E ZOETWATER- EN LANDSLAKKEN.

(Vervolg van bldz. 95.)

Ten slotte nog het een en ander over eenige landslakken. Het verzamelen van deze groep van mollusken is niet zoo eenvoudig als bij dat van de in het water levende verwanten, want waar *Paludina's* en *Melania's* soms in buitengewoon groot aantal bij elkaar zijn, vindt men de landslakken nooit zoo talrijk bijeen. Dat is te zeggen, het kan wel voorkomen, dat de soort een groot verspreidingsgebied bezit, doch het aantal exemplaren, dat men op een en dezelfde plek aantreft, is nooit zoo groot als bijv. bij de bovengenoemde zoetwaterslakken. In droge streken kan men soms dagen lang zoeken, zonder het geringste te vinden, omdat de omgeving daar niet voldoet aan de eerste levensvoorwaarde van deze dieren: een vochtige omgeving. Waar deze voorwaarde wel vervuld is, kan men er reeds eerder op rekenen, dat het zoeken beloond zal worden, en zoo maakten wij dan ook de beste buit op tochtjes, die ons door vochtig bosch voerden, waar wij dan bijna altijd, hetzij op den vochtigen boschgrond zelf, hetzij aan de beekoevers, een klein aantal konden bemachtigen. Maar ook hier kan men soms op één dag niet meer dan een paar individuen machtig worden. Wie daarom van een bepaalde streek alle daar voorkomende soorten in eenigermate voldoende aantal wil bezitten, moet zich de moeite getroosten gedurende eenigen tijd een